

بررسی لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ کل کشور

۲۶. بخش سلامت

معاونت پژوهش‌های اجتماعی - فرهنگی
دفتر: مطالعات اجتماعی

کد موضوعی: ۲۱۰
شماره مسلسل: ۱۳۴۱۲
دی‌ماه ۱۳۹۲

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده	۱
۲	مقدمه	۲
۳	۱- بندهای مرتبط با بخش سلامت در ماده واحده لایحه بودجه سال ۱۳۹۳	۳
۱۱	۲- نگاهی به اعتبارات بخش سلامت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳	۱۱
۱۱	۲-۱ اعتبارات بخش سلامت در لایحه سال ۱۳۹۳	۱۱
۱۲	۲-۲ اعتبارات وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دستگاه‌های وابسته در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳	۱۲
۲۶	۳- توزیع اعتبارات فصل سلامت در لایحه سال ۱۳۹۳	۲۶
۲۶	۳-۱ جایگاه فصل بهداشت و سلامت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳	۲۶
۲۷	۳-۲ اعتبارات برنامه‌های فصل سلامت	۲۷
۳۱	۳-۳ سهم بخش‌های بهداشت، درمان و دارو از فصل بهداشت و سلامت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳	۳۱
۳۲	۴- ارزیابی همراستایی لایحه بودجه سال ۱۳۹۲ با سیاست‌های کلی برنامه و مفاد برنامه پنجم توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کشور	۳۲
۳۳	۴-۱ کفایت یا عدم کفایت بودجه برای اجرای احکام فصل سلامت قانون برنامه پنجم توسعه	۳۳
۳۴	۴-۲ کسر اعتبار حاصل از هدفمند کردن یارانه‌ها از سرجمع اعتبارات حوزه سلامت	۳۴
۳۴	۴-۳ بی‌توجهی به پیشگیری و مقابله با بیماری‌ها و عوامل خطر ساز سلامتی	۳۴
۳۵	پیشنهادها	۳۵
۳۵	منابع و مآخذ	۳۵

بررسی لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ کل کشور ۲۶. بخش سلامت

چکیده

اهم نکات مربوط به بودجه سلامت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ به شرح زیر است:

مجموع اعتبارات فصل بهداشت و سلامت (شامل ۴۷ برنامه) در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ مبلغ ۲۵۲.۸۹۸۶۵۲ میلیون ریال (حدود ۲۵ هزار میلیارد تومان) است که نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۲ رشد ۲۴ درصدی داشته است. اعتبارات وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مشتمل بر اعتبارات ستاد، دانشگاه‌های علوم پزشکی، دستگاه‌های وابسته و متفرقه معادل ۲۷۲۲۹۸۰۰۰ میلیون ریال (حدود ۲۷ هزار میلیارد تومان) پیش‌بینی شده که نسبت به رقم مصوب سال گذشته ۲۱ درصد رشد داشته است. بیشترین رشد مربوط به ستاد وزارت بهداشت (۴۵٪) و سپس دانشگاه‌ها (۳۳٪) است. به طوری که سهم دانشگاه‌های علوم پزشکی ۶۶ درصد از کل اعتبار وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است. علیرغم اهمیت اجرایی شدن مفاد بند «ب» ماده (۳۴) قانون برنامه پنجم توسعه، اعتبار این بند به میزان ۹ درصد کاهش یافته است.

۹ درصد از اعتبارات پیش‌بینی شده از محل منابع عمومی دولت بر اساس مفاد لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ صرف برنامه‌های ذیل فصل بهداشت و سلامت خواهد شد. از این منظر، فصل بهداشت و سلامت در میان ۲۱ فصل پیش‌بینی شده در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳، در رتبه چهارم قرار گرفته است که این امر می‌تواند بیانگر این باشد که دولت بخش سلامت را در اولویت برنامه‌های خود قرار داده است.

اعتبارات پیش‌بینی شده برای اجرای بند «ب» ماده (۳۴) قانون برنامه پنجم، با توجه به گنجانده نشدن نحوه اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳، میزان منابع حاصل از آن، جنبه صوری پیدا کرده است. شایان ذکر است، براساس مفاد بند مذکور، اعتبار اختصاص یافته به این بند باید در جهت تحقق شاخص عدالت در سلامت و کاهش سهم هزینه‌های مستقیم مردم باشد، در حالی که در لایحه سال ۱۳۹۳ اعتباراتی از این محل به برخی امور (همچون کمک به اجرای سیاست‌های جمعیتی کشور) اختصاص پیدا کرده است، که ارتباطی با هدف فوق‌الذکر ندارد.

اگر چه با شیوه کنونی بودجه‌نویسی، برآورد دقیق اعتبارات اختصاص یافته به برنامه‌های بهداشتی، درمانی و دارویی امکانپذیر نمی‌باشد، ولی محاسبات تقریبی نشان می‌دهند، سهم اعتبارات بهداشتی، درمانی و دارویی از کل اعتبارات فصل بهداشت و سلامت در لایحه سال ۱۳۹۳ به ترتیب

۲۷، ۵۴ و ۱۸ درصد است. این درحالیست که سهم هر یک از این برنامه‌ها در قانون بودجه سال گذشته، ۳۲، ۴۸ و ۱۸ درصد بوده است. لذا مشاهده می‌شود نه تنها سهم حوزه بهداشت کمتر از درمان است، بلکه سهم برنامه‌های بهداشتی از کل اعتبار فصل بهداشت و سلامت نسبت به سال گذشته، کاهش یافته است.

مقدمه

انسان سالم محور توسعه پایدار است و براساس اصل بیست‌ونهم قانون اساسی، بهره‌مندی از خدمات و مراقبت‌های بهداشتی - درمانی حقی است همگانی. مقام معظم رهبری نیز در بیانات خود اشاره کرده‌اند که مقوله سلامت جزء اولویت‌های اصلی و مسائل درجه یک کشور است و بر بسیاری از مسائل دیگر اولویت دارد و حتی سلامت را لازمه عروج انسان می‌دانند. سازمان جهانی بهداشت نیز سلامتی را مسئله چندبعدی تعریف می‌کند و حتی امروزه علاوه بر بعد جسمی، روانی و اجتماعی، جنبه معنوی را هم در نظر می‌گیرد. سلامتی افراد یک «ذخیره سرمایه» است که به مرور زمان با گذر طبیعی عمر مستهلک می‌شود. بیماری باعث استهلاک غیرطبیعی آن می‌گردد و سرمایه‌گذاری در سلامت (بهداشت، درمان و بازتوانی) این استهلاک را جبران می‌کند.

در این گزارش به بررسی اعتبارات بخش سلامت، اعتبارات فصل سلامت و اعتبارات وزارت بهداشت و آموزش پزشکی و دستگاه‌های وابسته در راستای تحقق اهداف برنامه پنجم توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی پرداخته شده است. با توجه به در دسترس نبودن قانون بودجه سال ۱۳۹۲، برای بررسی عمیق‌تر اعتبارات سال جاری از اطلاعات گزارش شده وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی استفاده شده است.

۱. بندهای مرتبط با بخش سلامت در ماده واحده لایحه بودجه سال ۱۳۹۳

در ماده واحده لایحه بودجه موارد زیر به حوزه سلامت مرتبط هستند:

جدول ۱. بندهای مرتبط با بخش سلامت در ماده واحده بودجه سال ۱۳۹۳

تبصره/بند	متن بند ماده واحده لایحه بودجه	بند	متن بند ماده واحده در قانون بودجه سال گذشته (در صورت وجود)	مغایرت با قانون برنامه	اصلاح قوانین دائمی (با ذکر عنوان قانون و ماده اصلاح شده) و یا قانونگذاری جدید	پیشنهاد دفتر در مورد متن لایحه	دلایل توجیه کننده پیشنهاد دفتر مطالعات تخصصی (نام دفتر ذکر شود)
تبصره «۳» بند «ف»	به منظور استفاده بهینه از ساختمان‌ها و اراضی متعدد به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی، درمانی، کمیسیون‌های ماده (۵) قانون تأسیس شورای عالی شهرسازی و معماری ایران مصوب ۱۳۵۱ و شهرداری‌ها مکلفند حداکثر ظرف مدت یک ماه از زمان درخواست وزارت یا دانشگاه‌های مربوط، نسبت به تغییر کاربری ساختمان‌ها و اراضی موضوع این بند متناسب با پهنه‌بندی منطقه و کاربری‌های همجوار بدون دریافت هزینه تغییر کاربری اقدام نمایند.	—	این بند خلاف تبصره ماده (۱۸۱) قانون برنامه پنجم است. در این تبصره آمده است: هرگونه تخفیف، بخشودگی حقوق و عوارض شهرداری‌ها، توسط دولت و قوانین مصوب، منوط به تأمین آن از بودجه عمومی سالیانه کشور است. در غیر این صورت بخشودگی و تخفیف حقوق و عوارض شهرداری ممنوع است.	خیر	—	کمک به اصلاح کاربری مراکز می‌نماید	
تبصره «۳» بند «ص»	در اجرای ماده (۲۴) قانون مدیریت خدمات کشوری تمامی دستگاه‌های اجرایی مجازند طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای خود در حوزه‌های فرهنگی، آموزشی، درمانی، ورزشی و خدماتی و سایر موارد مشابه را که کمتر از پنجاه	—	—	—	—	—	

دلایل توجیه‌کننده پیشنهاد دفتر مطالعات تخصصی (نام دفتر ذکر شود)	پیشنهاد دفتر در مورد متن لایحه	اصلاح قوانین دائمی (با ذکر عنوان قانون و ماده اصلاح شده) و یا قانونگذاری جدید	مغایرت با قانون برنامه	متن بند ماده واحده در قانون بودجه سال گذشته (در صورت وجود)	بند	متن بند ماده واحده لایحه بودجه	تبصره/بند
						<p>درصد (۵۰٪) پیشرفت فیزیکی داشته‌اند، به بخش خصوصی به‌ویژه به مؤسسات خیریه و خیرین، تشکل‌های صنفی و حرفه‌ای، شهرداری‌ها، نهادهای عمومی غیردولتی و تشکل‌های تعاونی مربوط به کارکنان همان واحدها واگذار نمایند تا نسبت به تکمیل و بهره‌برداری از آنها بدون تغییر کاربری اقدام نمایند.</p>	
—	—	—	—	—		<p>منابع حاصل از واگذاری این طرح‌ها و پروژه‌ها پس از واریز به حساب درآمدهای عمومی دولت موضوع ردیف ۲۱۰۳۰۱ جدول شماره ۵ این قانون حسب مورد از محل اعتبارات ردیف متمرکز ۹۵-۲۳۰۰۰۰ جدول شماره ۹ این قانون به دستگاه ذیربط اختصاص می‌یابد تا به‌منظور کمک‌های فنی و اعتباری و یا تکمیل پروژه‌های در دست اجرا هزینه شود.</p>	
—	—	—	—	—		<p>به تمامی دستگاه‌های اجرایی اجازه داده می‌شود نسبت به واگذاری واحدهای خدمات‌رسانی خود به بخش غیردولتی صاحب صلاحیت به‌ویژه خیرین اقدام کرده و در مقابل آن به جای دریافت وجه، نسبت به دریافت خدمات از واحدهای مذکور اقدام کنند.</p>	

تبصره/بند	متن بند ماده واحده لایحه بودجه	بند	متن بند ماده واحده در قانون بودجه سال گذشته (در صورت وجود)	مغایرت با قانون برنامه	اصلاح قوانین دائمی (با ذکر عنوان قانون و ماده اصلاح شده) و یا قانونگذاری جدید	پیشنهاد دفتر در مورد متن لایحه	دلایل توجیه کننده پیشنهاد دفتر مطالعات تخصصی (نام دفتر ذکر شود)
	اجرای این بند به موجب آیین نامه اجرایی مشتمل بر روش کشف و تعیین قیمت و اعطای تخفیفات و تسهیلات، تقسیط تعهدات متقاضیان، نحوه اطلاع رسانی و اگذاری ها، انتخاب متقاضیان، مدت زمان به بهره برداری رساندن پروژه های و اگذاری شده، نظارت بر کاربری و استانداردهای بهره برداری و خدمات رسانی پروژه ها بعد از بهره برداری و همچنین رعایت حقوق مصرف کنندگان خواهد بود که بنا به پیشنهاد معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور به تصویب هیئت وزیران می رسد.		---	---	---	---	---
تبصره «۱۳» بند «ه»	- به دانشگاه ها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی دستگاه های مشمول بند «ب» ماده (۲۰) قانون برنامه پنج ساله توسعه جمهوری اسلامی ایران اجازه داده می شود در راستای تکمیل پروژه های تملک دارایی های سرمایه ای خود تا سقف درآمد اختصاصی سال ۱۳۹۲ نسبت به اخذ وام از بانک های دولتی اقدام و در جهت تکمیل و یا احداث پروژه های تملک دارایی سرمایه ای خود	۴۶	به دانشگاه ها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی دستگاه های مشمول بند «ب» ماده (۲۰) قانون برنامه پنج ساله توسعه جمهوری اسلامی ایران اجازه داده می شود در راستای تکمیل پروژه های تملک دارایی های سرمایه ای خود تا سقف درآمد اختصاصی سال ۱۳۹۱ نسبت به اخذ وام از بانک های دولتی اقدام و در جهت تکمیل و یا احداث پروژه های تملک دارایی سرمایه ای خود استفاده نمایند و با	---	---	---	---

تبصره/بند	متن بند ماده واحده لایحه بودجه	بند	متن بند ماده واحده در قانون بودجه سال گذشته (در صورت وجود)	مغایرت با قانون برنامه	اصلاح قوانین دائمی (با ذکر عنوان قانون و ماده اصلاح شده) و یا قانونگذاری جدید	پیشنهاد دفتر در مورد متن لایحه	دلایل توجیه‌کننده پیشنهاد دفتر مطالعات تخصصی (نام دفتر ذکر شود)
	استفاده نمایند و با تنفس یکساله نسبت به بازپرداخت اقساط از محل درآمد اختصاصی خود اقدام کنند.		تنفس یکساله نسبت به بازپرداخت اقساط از محل درآمد اختصاصی خود اقدام کنند. وجه‌الضمان وثیقه آن طبق بند «۸» این قانون خواهد بود.				
تبصره «۱۳» بند «و»	به دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی اجازه داده می‌شود پروژه‌های نیمه‌تمام دولتی را با استفاده از مشارکت خیرین تکمیل نماید.	۷۹	تبصره (پاراگراف دوم) - به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری اجازه داده می‌شود پروژه‌های نیمه‌تمام دولتی را با استفاده از مشارکت خیرین دانشگاه‌ساز تکمیل نماید.	—	—	—	—
تبصره «۱۳» بند «ز»	مصوبات هیئت‌های امنای دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی و آموزشی با رعایت مواد (۲۰) و (۲۹) قانون برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران معتبر است. هیئت‌های مذکور موظفند در مصوبات خود به گونه‌ای عمل نمایند تا ضمن بهره‌گیری از امکانات و ظرفیت‌های در اختیار دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی و آموزشی تمامی تعهدات قانونی در سقف اعتبارات ابلاغی تأمین گردد و از ایجاد تعهد مازاد در منابع ابلاغی جلوگیری به عمل آید.	۱۱۴	مصوبات هیئت‌های امنای دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی و آموزشی با رعایت مواد (۲۰) و (۲۹) قانون برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران معتبر است. هیئت‌های مذکور موظفند در مصوبات خود به گونه‌ای عمل نمایند تا ضمن بهره‌گیری از امکانات و ظرفیت‌های در اختیار دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی و آموزشی تمامی تعهدات قانونی در سقف اعتبارات ابلاغی تأمین گردد و از ایجاد تعهد مازاد در منابع ابلاغی جلوگیری به عمل آید. تبصره - کلیه مصوبات هیئت‌های امنای	—	—	—	—

تبصره/بند	متن بند ماده واحده لایحه بودجه	بند	متن بند ماده واحده در قانون بودجه سال گذشته (در صورت وجود)	مغایرت با قانون برنامه	اصلاح قوانین دائمی (با ذکر عنوان قانون و ماده اصلاح شده) و یا قانونگذاری جدید	پیشنهاد دفتر در مورد متن لایحه	دلایل توجیه کننده پیشنهاد دفتر مطالعات تخصصی (نام دفتر ذکر شود)
			دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی برای افزایش و پرداخت حقوق و مزایای کارکنان و اعضای هیئت علمی، رسمی و پیمانی و حق الزحمه سایر کارکنان صرفاً در چهارچوب اعتبارات این قانون معتبر است و هرگونه ایجاد تعهد مازاد بر اعتبارات ابلاغی ممنوع است.				
تبصره «۱۳» بند «ح»	اعضای هیئت علمی آموزشی و پژوهشی شاغل در سمتهای آموزشی و پژوهشی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی با اطلاع مدیریت دانشگاه برای داشتن سهام یا سهم‌الشرکه و عضویت در هیئت مدیره شرکت‌های دانش‌بنیان و مهندسان مشاور با رعایت اصل یکصد و چهل و یکم قانون اساسی، مشمول «قانون راجع به منع مداخله وزرا و نمایندگان مجلسین و کارمندان در معاملات دولتی و کشوری مصوب ۱۳۳۷/۱۰/۲» نیستند.	۱۱۵	اعضای هیئت علمی آموزشی و پژوهشی شاغل در سمتهای آموزشی و پژوهشی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی با اطلاع مدیریت دانشگاه برای داشتن سهام یا سهم‌الشرکه و عضویت در هیئت مدیره شرکت‌های دانش‌بنیان، مشمول «قانون راجع به منع مداخله وزرا و نمایندگان مجلسین و کارمندان در معاملات دولتی و کشوری مصوب ۱۳۳۷/۱۰/۲» نیستند.	—	—	—	—
تبصره «۱۳» بند «ط»	وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مجازند طبق قوانین و مقررات، درآمد حاصل از خرید عدم انجام تعهدات بورس و ارزگیر با هزینه			—	—	—	—

تبصره/بند	متن بند ماده واحده لایحه بودجه	بند	متن بند ماده واحده در قانون بودجه سال گذشته (در صورت وجود)	مغایرت با قانون برنامه	اصلاح قوانین دائمی و (با ذکر عنوان قانون و ماده اصلاح شده) و یا قانونگذاری جدید	پیشنهاد دفتر در مورد متن لایحه	دلایل توجیه‌کننده پیشنهاد دفتر مطالعات تخصصی (نام دفتر ذکر شود)
	شخصی و جریمه‌های آن را اخذ و به حساب درآمد اختصاصی واریز نمایند. ۱۰۰ درصد این درآمد به‌عنوان درآمد اختصاصی وزارتخانه‌های یاد شده تلقی می‌گردد و به‌منظور تحقق برنامه‌های مؤسسات آموزش عالی به آنها اختصاص می‌یابد.						
تبصره «۱۳» بند «ی»	صد درصد (۱۰۰٪) وجوه اداره شده پرداختی از سال ۱۳۸۵ تا سال ۱۳۸۸ به صندوق رفاه دانشجویان، وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دانشگاه آزاد اسلامی به‌عنوان کمک جهت افزایش سرمایه صندوق‌های رفاه دانشجویان تلقی می‌گردد و وجوه حاصل از بازپرداخت وام‌های مذکور در قالب درآمد اختصاصی برای پرداخت مجدد به دانشجویان به مصرف می‌رسد.	۱۱۷	صددرصد وجوه اداره شده پرداختی از سال ۱۳۸۵ تا سال ۱۳۸۸ به صندوق رفاه دانشجویان، وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دانشگاه آزاد اسلامی به عنوان کمک جهت افزایش سرمایه صندوق‌های رفاه دانشجویان تلقی می‌گردد و وجوه حاصل از بازپرداخت وام‌های مذکور در قالب درآمد اختصاصی برای پرداخت مجدد به دانشجویان به مصرف می‌رسد. دولت موظف است گزارش عملکرد این بند را به مجلس شورای اسلامی ارائه دهد.	—	—	—	—
تبصره «۱۵» بند «د»	صندوق بازنشستگی کشوری و سازمان تأمین نیروهای مسلح مکلفند به‌منظور اجرای بیمه درمان تکمیلی بازنشستگان کشوری و	۸۷	صندوق بازنشستگی کشوری و سازمان تأمین اجتماعی نیروهای مسلح مکلفند به‌منظور اجرای بیمه درمان تکمیلی	—	—	—	—

تبصره/بند	متن بند ماده واحده لایحه بودجه	بند	متن بند ماده واحده در قانون بودجه سال گذشته (در صورت وجود)	مغایرت با قانون برنامه	اصلاح قوانین دائمی (با ذکر عنوان قانون و ماده اصلاح شده) و یا قانونگذاری جدید	پیشنهاد دفتر در مورد متن لایحه	دلایل توجیه کننده پیشنهاد دفتر مطالعات تخصصی (نام دفتر ذکر شود)
	لشکری و عائله درجه یک تحت پوشش آنها، اقدامات لازم را انجام دهند. آیین نامه اجرایی این بند به پیشنهاد وزارتخانه های تعاون، کار و رفاه اجتماعی و دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح تهیه و تأیید معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.		بازنشستگان کشوری و لشکری و عائله درجه یک تحت پوشش آنها، اقدامات لازم را انجام دهند. هزینه های مربوط به نسبت برابر، توسط بیمه شده، دولت و سازمان بیمه گر (صندوق بازنشستگی) تأمین می شود.				
تبصره «۲۰» بند «ب»	پرداخت هرگونه وجهی توسط وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی و شرکت های موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری به دستگاه های اجرایی به عنوان کمک یا هدیه به صورت نقدی و غیرنقدی بجز در مواردی که در مقررات قانونی مربوط تعیین شده یا می شود و مبالغی که به دانشگاه های دولتی و احداث خوابگاه های دانشجویی دولتی، مؤسسات آموزش عالی دولتی، مساجد، حوزه های علمیه، آموزش و پرورش، ورزش و جوانان، سازمان بهزیستی کشور، امور میراث فرهنگی، کمیته امداد امام خمینی (ره)، پروژه های ورزشی و بهداشتی و روستایی پرداخت می گردد، ممنوع است.	۱۴۳	پرداخت هرگونه وجهی توسط وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی و شرکت های موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری به دستگاه های اجرایی به عنوان کمک یا هدیه به صورت نقدی و غیرنقدی بجز در مواردی که در مقررات قانونی مربوط تعیین شده یا می شود و مبالغی که به دانشگاه های دولتی و احداث خوابگاه های دانشجویی دولتی، مؤسسات آموزش عالی دولتی، مساجد، حوزه های علمیه، آموزش و پرورش، ورزش و جوانان، سازمان بهزیستی کشور، کمیته امداد امام خمینی (ره)، پروژه های ورزشی و بهداشتی و روستایی پرداخت می گردد، ممنوع است.				

تبصره/بند	متن بند ماده واحده لایحه بودجه	بند	متن بند ماده واحده در قانون بودجه سال گذشته (در صورت وجود)	مغایرت با قانون برنامه	اصلاح قوانین دائمی (با ذکر عنوان قانون و ماده اصلاح شده) و یا قانونگذاری جدید	پیشنهاد دفتر در مورد متن لایحه	دلایل توجیه‌کننده پیشنهاد دفتر مطالعات تخصصی (نام دفتر ذکر شود)
تبصره «۲۰» بند «ح»	به منظور تشویق خیرین برای شرکت در اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای، به دستگاه‌های اجرایی مجری طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای مندرج در پیوست شماره ۱ این قانون، همچنین طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استانی مصوب شورای برنامه‌ریزی استان‌ها اجازه داده می‌شود تمام یا بخشی از اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای هر طرح را برای تأمین سود و کارمزد تسهیلات دریافتی خیرین از شبکه بانکی و مؤسسات اعتباری، که به منظور اجرای همان طرح در اختیار دستگاه اجرایی ذیربط قرار می‌گیرد پرداخت و به هزینه قطعی منظور نمایند.	۱۳۴	به منظور تشویق خیرین و تسریع در اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای، به دستگاه‌های اجرایی مجری طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای مندرج در پیوست شماره ۱ این قانون و همچنین طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استانی مصوب شورای برنامه‌ریزی استان‌ها اجازه داده می‌شود تمام یا بخشی از اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای هر طرح را برای تأمین سود تسهیلات دریافتی توسط خیرین از شبکه بانکی و مؤسسات اعتباری که به منظور اجرای همان طرح در اختیار دستگاه اجرایی ذیربط قرار می‌گیرد پرداخت و به هزینه قطعی منظور نمایند.	—	—	—	—

۲. نگاهی به اعتبارات بخش سلامت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳**۲-۱. اعتبارات بخش سلامت در لایحه سال ۱۳۹۳**

اعتبارات مالی بخش سلامت، تنها اعتبار فصل بهداشت و سلامت نیست. به بیان دیگر، برخی هزینه‌ها در سایر فصول پیش‌بینی شده است که با توجه به ماهیت آنها می‌توان آنها را در اعتبار بخش سلامت منظور کرد. برای مثال در فصل رفاه و تأمین اجتماعی، برخی برنامه‌ها همچون برنامه بیمه کارکنان دولت، برنامه حمایت بیمه‌های درمان، برنامه بیمه خدمات درمانی و... برنامه‌هایی هستند که نهایتاً به بخش سلامت هزینه‌بر می‌شوند. با این توصیف، مجموع اعتبارات بخش سلامت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۲ بیش از ۲۸ درصد رشد داشته است (جدول ۲). شاخص مهم دیگر در این ارتباط، سهم سلامت از منابع بودجه عمومی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ و رشد آن نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۲ است. محاسبات انجام شده نشان می‌دهد، سهم سلامت از منابع بودجه عمومی در لایحه سال ۱۳۹۳، ۱۶ درصد است که این سهم با رشد ۵ درصدی نسبت به قانون سال ۱۳۹۲ روبرو بوده است. در مجموع با توجه به مسائل سیاسی و اقتصادی حاکم بر جامعه و کمبود منابع درآمدی دولت، به نظر می‌رسد دولت تلاش کرده است بخش سلامت را در تخصیص منابع در اولویت قرار دهد. از طرفی با توجه به اینکه همواره یکی از مشکلاتی که بخش سلامت در کشور با آن مواجه بوده، کمبود منابع اعتباری بوده است، لازم است وزارت بهداشت با اتخاذ سیاست‌های مناسب، منابع خود را در راستای تحقق عدالت در سلامت هزینه کند.

جدول ۲. اعتبارات بخش سلامت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ و رشد آن نسبت به قانون سال ۱۳۹۲

(میلیون ریال)

شرح دستگاه و برنامه	هزینه از محل درآمد عمومی	درآمد اختصاصی	تملك دارایی از درآمد عمومی	جمع اعتبار سال ۱۳۹۳	رشد لایحه سال ۱۳۹۳ (درصد)
جمع فصل پژوهش	۲,۱۷۷,۸۰۱	۵۳۲,۹۶۹	۱۴۶,۶۰۰	۲,۸۵۷,۳۷۰	۱۱
جمع فصل آموزش	۱۷,۱۸۵,۲۵۴	۴,۱۶۱,۹۷۵	۵۹۴,۰۱۵	۲۱,۹۴۱,۲۴۴	۱۹
جمع فصل فرهنگ و هنر	۷,۰۰۰	—	۳,۰۰۰	۱۰,۰۰۰	-۲۹
جمع فصل سلامت	۱۲۸,۰۸۲,۳۱۳	۱۱۵,۱۲۶,۹۷۵	۹,۶۸۹,۳۶۴	۲۵۲,۸۹۸,۶۵۲	۲۴
جمع فصل تأمین اجتماعی	۵۹,۸۶۳,۸۸۸	—	۱,۳۰۰	۵۹,۸۶۵,۱۸۸	۶۳
جمع فصل تربیت بدنی	۷,۰۰۰	—	۲۱,۵۰۰	۲۸,۵۰۰	-۵۱
جمع ردیف‌های متفرقه	۶,۳۵۰,۰۰۰	—	۱۹۰,۰۰۰	۶,۵۴۰,۰۰۰	-۱۷
مجموع اعتبارات بخش سلامت	۲۱۳,۶۷۳,۲۵۶	۱۱۹,۸۲۱,۹۱۹	۱۰,۶۴۵,۷۷۹	۳۴۴,۱۴۰,۹۵۴	۲۸
منابع بودجه عمومی دولت (در لایحه)	۱,۴۳۰,۱۱۷,۸۸۰	۲۳۸,۰۱۰,۰۸۹	۵۱۹,۸۷۰,۶۱۳	۲,۱۸۷,۹۹۸,۵۸۲	-۷
سهم سلامت از منابع بودجه عمومی	۱۵	۵۰	۲	۱۶	۵

۲-۲. اعتبارات وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دستگاه‌های وابسته در لایحه

بودجه سال ۱۳۹۳

براساس لایحه بودجه، اعتبارات وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مشتمل بر اعتبارات ستاد، دانشگاه‌های علوم پزشکی، دستگاه‌های وابسته و متفرقه است. طبق جدول ۳، کل اعتبارات وزارت متبوع در لایحه سال ۱۳۹۳، معادل ۲۷۲,۲۹۸,۰۰۰ میلیون ریال است که نسبت به سال گذشته ۲۱ درصد رشد داشته است. بیشترین رشد مربوط به ستاد وزارت بهداشت (۴۵٪) و سپس دانشگاه‌ها (۳۳٪) است. به طوری که سهم دانشگاه‌های علوم پزشکی ۶۶ درصد از کل اعتبار وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است.

علیرغم اهمیت اجرایی شدن مفاد بند «ب» ماده (۳۴) قانون برنامه پنجم توسعه، اعتبار این بند به میزان ۹ درصد کاهش یافته است که در جدول ۵ به علل و پیامدهای آن پرداخته شده است. اعتبارات متفرقه نیز به رغم کاهش ۲۲ درصدی در مقایسه با رقم سال ۱۳۹۲ همچنان با بودجه‌ریزی عملیاتی و با اصول متعدد بودجه‌ریزی مانند شفافیت و پاسخگویی مغایر است. رشد حدود ۴۰ درصدی حقوق و مزایا و در مقابل کاهش ۴ درصدی ردیف سایر، می‌تواند به دلیل اتخاذ سیاست‌های جدید وزارت بهداشت در حوزه منابع انسانی باشد.

۱. اطلاعات مربوط به قانون سال ۱۳۹۲ براساس اطلاعات گزارش شده توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است.

جدول ۳. اعتبارات وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دستگاه‌های وابسته در لایحه سال ۱۳۹۳ و رشد آن نسبت به قانون سال ۱۳۹۲ (میلیارد ریال)

جمع کل		تملك دارایی سرمایه‌ای		هزینه اختصاصی		رشد لایحه سال ۱۳۹۳ نسبت به قانون سال ۱۳۹۲			لایحه سال ۱۳۹۳			عنوان	دستگاه اصلی
						رشد لایحه سال ۱۳۹۳ به قانون سال ۱۳۹۲	لایحه سال ۱۳۹۳	حقوق و مزایای مستمر	جمع	سایر	حقوق و مزایای مستمر		
درصد رشد	لایحه سال ۱۳۹۳	رشد لایحه سال ۱۳۹۳ به قانون سال ۱۳۹۲	لایحه سال ۱۳۹۳	رشد لایحه سال ۱۳۹۳ به قانون سال ۱۳۹۲	لایحه سال ۱۳۹۳	جمع	سایر	حقوق و مزایای مستمر	جمع	سایر	حقوق و مزایای مستمر		
-۹	۵۶,۶۰۹	-۶۰	۱۴۰	۰	۰	-۹	-۹	۰	۵۶,۴۶۹	۵۶,۴۶۹	۰	اجرای بند «ب» ماده (۳۴) قانون برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران	وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی
۴۵	۳۰,۱۰۴	-۳۵	۱,۱۰۶	۵۶	۲۴,۸۵۵	۲۹	۲۸	۴۹	۴,۱۴۳	۳,۸۰۲	۳۴۱	ستاد وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی	
۴	۸۶,۷۱۴	-۴۰	۱,۲۴۶	۵۶	۲۴,۸۵۵	-۷	-۷	۴۹	۶۰,۶۱۲	۶۰,۲۷۱	۳۴۱	جمع کل ردیف‌های وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	
۳۳	۱۷۹,۴۴۹	-۲۷	۴,۸۹۷	۴۱	۹۳,۲۱۱	۳۰	۱۰	۴۱	۸۱,۳۴۱	۲۳,۵۵۹	۵۷,۷۸۲	دانشگاه‌های علوم پزشکی	
-۳	۳,۲۸۰	-۳۷	۲۱۸	۲۹	۸۰۶	-۷	-۱۱	۳۷	۲,۲۵۶	۱,۹۷۷	۲۷۹	دستگاه‌های وابسته	
۲۲	۲۶۹,۴۴۳	-۳۰	۶,۳۶۲	۴۴	۱۱۸,۸۷۲	۱۱	-۳	۴۱	۱۴۴,۲۰۹	۸۵,۸۰۷	۵۸,۴۰۲	جمع کل	
-۲۲	۲,۸۵۵	-۴۵	۱۹۰		۰	-۲۰	-۲۰		۲,۶۶۵	۲,۶۶۵	۰	متفرقه‌ها	
۲۱	۲۷۲,۲۹۸	-۳۱	۶,۵۵۲	۴۴	۱۱۸,۸۷۲	۱۰	-۴	۴۱	۱۴۶,۸۷۴	۸۸,۴۷۲	۵۸,۴۰۲	جمع کل با متفرقه‌ها	

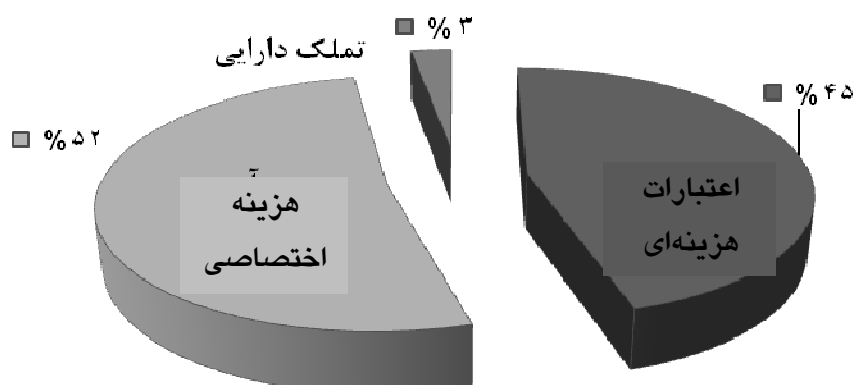
۱. اطلاعات مربوط به قانون سال ۱۳۹۲ براساس اطلاعات گزارش شده توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است.

۲-۲-۱. اعتبارات دانشکده‌ها و دانشگاه‌های علوم پزشکی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳

- ترکیب اعتبارات دانشکده‌ها و دانشگاه‌های علوم پزشکی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳

در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳، اعتبارات دانشگاه‌ها در کل ۱۷۹۴۴۹ میلیارد ریال است. هزینه اختصاصی با اعتبار ۹۳۲۱۱ میلیارد ریال، حدود ۵۲ درصد از کل اعتبارات دانشگاه‌ها را به خود اختصاص می‌دهد. اعتبار هزینه‌ای با اعتبار ۸۱,۳۴۱ میلیارد ریال، ۴۵ درصد از مجموع اعتبارات و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای نیز با اعتبار ۴,۸۹۷ میلیارد ریال، تنها ۳ درصد را شامل می‌شود که نسبت به سال گذشته ۲۷ درصد کاهش یافته است (جدول ۴، نمودار ۱). ترکیب اعتبارات دانشگاه‌ها حاکی از آن است که بیش از ۵۰ درصد از اعتبارات دانشگاه‌ها مشروط به کسب درآمد توسط بیمارستان‌ها در قالب درآمدهای اختصاصی خواهد بود. بدیهی است هرگونه اختلالی در فرآیند وصول درآمد دانشگاه‌های علوم پزشکی، از قبیل پایین بودن توان و تمایل بیماران به پرداخت، تأخیر در پرداخت توسط سازمان‌های بیمه‌ای، عملکرد بیمارستان‌ها و دانشگاه‌ها را دچار اختلال خواهد کرد. ضمن اینکه وابسته بودن به درآمد اختصاصی می‌تواند منجر به تقاضاهای القایی در ارائه‌کنندگان خدمات برای کسب درآمد بیشتر شود. این امر می‌تواند باعث افزایش میزان سهم مردم از هزینه‌های سلامت و بروز نارضایتی در آنها شود. نمودار ۱ ترکیب اعتبارات دانشگاه‌ها را در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ نشان می‌دهد.

نمودار ۱. توزیع اعتبارات دانشکده‌ها و دانشگاه‌های علوم پزشکی براساس لایحه بودجه سال ۱۳۹۳

- رشد اعتبارات دانشکده‌ها و دانشگاه‌های علوم پزشکی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳

اعتبارات هزینه‌ای دانشگاه‌ها براساس جدول ۴ ترکیبی از دو عنوان فرعی، فصل «حقوق و مزایا» و فصل «سایر» است. همان‌طور که مشاهده می‌شود بیشترین رشد اعتبارات هزینه‌ای در این حوزه، حقوق و مزایای کارکنان بهداشت و درمان (۴۵ درصد) است که به نظر می‌رسد این رشد نیز ناشی

از سیاست‌های جدید وزارت بهداشت در حوزه منابع انسانی باشد. ترکیب اعتبارات دانشگاه‌ها حاکی از آن است که هزینه اختصاصی دانشگاه‌ها ۴۴ درصد رشد داشته است که ۵۶ درصد آن مربوط به مؤسسات و مراکز پژوهشی است. این مسئله از این جهت که تمرکز درآمد اختصاصی از بخش بهداشت و درمان به مؤسسات و مراکز پژوهشی انتقال یافته است نقطه قوت به شمار می‌رود، لکن باید به این نکته توجه کرد که مراکز بهداشتی درمانی دولتی پتانسیل بالایی جهت بهره‌برداری بیشتر از تسهیلات، امکانات و نیروی انسانی فعلی و جذب بیشتر بیمار با در نظر گرفتن اهداف ارتقای کیفیت، کارآیی و کاهش سهم مردم از هزینه‌های سلامت دارند (جدول ۴).

اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای دانشگاه‌های علوم پزشکی در لایحه سال ۱۳۹۳ نسبت به قانون سال ۱۳۹۲ به‌طور کلی کاهش یافته (۲۷ درصد) است که بیشترین میزان کاهش آن مربوط به مراکز و مؤسسات پژوهشی (۶۱ درصد) و کمترین میزان آن با توجه به اهمیت تکمیل پروژه‌های درمانی و بهداشتی در راستای ارتقای دسترسی مردم به خدمات درمانی و بهداشتی مربوط به بخش بهداشت و درمان (۲۰ درصد) است.

جدول ۴. اعتبارات دانشکده‌ها و دانشگاه‌های علوم پزشکی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳

(میلیارد ریال)

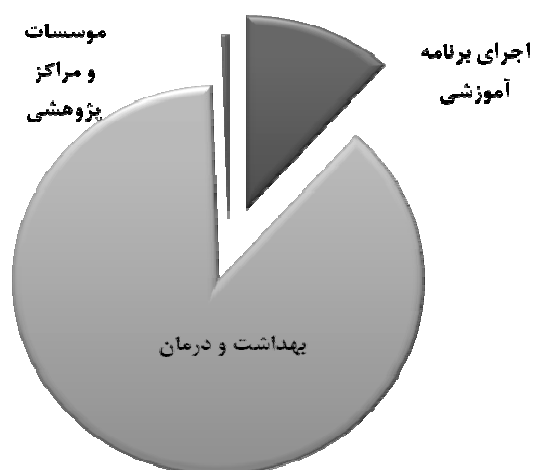
و رشد آن نسبت به قانون سال ۱۳۹۲

جمع کل		تملك دارایی سرمایه‌ای		هزینه اختصاصی		رشد لایحه سال ۱۳۹۳ به مصوب سال ۱۳۹۲			اعتبارات هزینه ای لایحه سال ۱۳۹۳			عنوان
درصد رشد	لایحه سال ۱۳۹۳	درصد رشد	لایحه سال ۱۳۹۳	درصد رشد	لایحه سال ۱۳۹۳	جمع	سایر	حقوق و مزایای مستمر	جمع	سایر	حقوق و مزایای مستمر	
۱۹	۲۰.۸۹۶	-۵۳	۵۷۹	۴۳	۲.۹۱۷	۲۲	۱۸	۲۵	۴۰۰.۱۷	۷.۴۰۹	۹.۹۹۱	اجرای برنامه آموزشی
۲۵	۱۵۷.۷۱۰	-۲۰	۴.۲۵۹	۴۱	۹۰.۱۲۲	۳۳	۶	۴۵	۶۳.۳۲۹	۱۵.۶۹۲	۴۷.۶۳۷	بهداشت و درمان
۲	۸۴۳	-۶۱	۵۹	۵۶	۱۷۲	۸	۱۱	-۱	۶۱۲	۴۵۸	۱۵۴	مؤسسات و مراکز پژوهشی
۳۳	۱۷۹.۴۴۹	-۲۷	۴.۸۹۷	۴۱	۹۳.۲۱۱	۳۰	۱۰	۴۱	۸۱.۳۴۱	۲۳.۵۵۹	۵۷.۷۸۲	جمع کل

همان‌طور که در نمودار ۲ ملاحظه می‌شود، از مجموع اعتبارات دانشگاه‌های علوم پزشکی، بخش بهداشت و درمان بیشترین سهم (۸۸ درصد) و مؤسسات و مراکز پژوهش کمترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند. از این میان بخش بهداشت و درمان نیز بیشترین رشد (۳۵ درصد) را نسبت به سال گذشته داشته است. با توجه به توزیع مناسب اعتبارات، انتظار می‌رود سال آینده بخش بهداشت و درمان دانشگاه‌ها چالش‌های مالی کمتری داشته باشد. مراکز پژوهشی نیز می‌توانند به استناد ارتباط صنعت و دانشگاه به دنبال جذب منابع بیشتری باشند.

نمودار ۲. توزیع اعتبارات دانشکده‌ها و دانشگاه‌های علوم پزشکی

براساس وظایف محوله در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳

۲-۲-۲. اعتبارات ردیف‌های ستادی وزارت بهداشت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳

بخشی از اعتباراتی که در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ برای وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی پیش‌بینی شده است، در قالب ردیف‌های مستقل در اختیار حوزه ستادی وزارت متبوع قرار گرفته است. در مجموع میزان این اعتبارات ۳۰،۱۰۴،۴۳۰ میلیون ریال است و نسبت به قانون سال ۱۳۹۲ حدود ۴۵ درصد رشد داشته که ناشی از رشد ۵۶ درصدی هزینه‌های اختصاصی و رشد ۲۹ درصدی منابع حاصل از هزینه‌های عمومی است.

همچنین میزان حقوق و مزایای ردیف‌های ستادی نسبت به سال گذشته ۴۹ درصد رشد یافته است که می‌تواند به سیاست‌های جدید وزارت بهداشت در حوزه منابع انسانی مرتبط باشد.

در لایحه سال ۱۳۹۳ دو ردیف مطالعه هم‌گروهی و پاداش پایان خدمت اعضای هیئت علمی جزء ردیف‌های جدید هستند که با توجه به شرایط خاص کشور در تأمین منابع عمومی، اختصاص اعتبار برای مطالعات کوهورت که در طولانی مدت به نتیجه خواهد رسید، قابل توجه نیست و بهتر

است همین منابع محدود در راستای مطالعات کاربردی هزینه شود.

با توجه به رشد ۸۸ درصدی مازاد درآمد اختصاصی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی لازم است استراتژی‌های اتخاذ شده جهت این رشد مورد بررسی قرار گیرد، زیرا اگر این رشد به علت افزایش تعرفه‌های پزشکی باشد؛ می‌تواند این نگرانی را ایجاد کند که سهم مردم از هزینه‌های سلامت بالاتر رود.

در خصوص کاهش ۵۴ درصدی اعتبار فعالیت‌های آموزشی و دانشجویی، با توجه به عناوین برنامه‌های ذیل این ردیف، به نظر می‌رسد یا وزارت بهداشت در نظر دارد درصد پذیرش دانشجویان در مقاطع مختلف خود را کاهش دهد که در این صورت باید درستی این سیاست ارزیابی شود و اگر قصدی برای کاهش ظرفیت پذیرش دانشجو ندارد، انتظار می‌رود با این میزان کاهش در اعتبارات ردیف فوق، کیفیت خدمات آموزشی و رفاهی دانشجویان دچار آسیب شود و چالش‌هایی در این زمینه به وجود آید (جدول ۵).

جدول ۵. اعتبارات ردیف‌های ستادی وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ و رشد آن نسبت به قانون سال ۱۳۹۲ (میلیون ریال)

جمع کل		تملك دارایی سرمایه‌ای		هزینه اختصاصی		درصد رشد لایحه نسبت به قانون			لایحه سال ۱۳۹۳		عنوان	
درصد رشد	لایحه سال ۱۳۹۳	درصد رشد	لایحه سال ۱۳۹۳	درصد رشد	لایحه سال ۱۳۹۳	جمع	سایر	حقوق و مزایای مستمر	جمع	سایر		حقوق و مزایای مستمر
-۱۷	۲,۶۱۳,۷۵۶	-۳۵	۱,۰۹۶,۴۷۰	-۴	۸۵۵,۱۰۰	۱۹	۸	۴۷	۶۶۲,۱۸۶	۴۳۹,۶۴۳	۲۲۲,۵۴۳	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
۱۹	۵۲۰,۹۳۸	-۴۷	۴,۰۰۰		۰	۲۰	۱۳	۵۴	۵۱۶,۹۳۸	۳۹۸,۲۶۶	۱۱۸,۶۷۲	اورژانس استان تهران
۴۴	۱۴,۵۹۱,۰۰۰		۰	۴۴	۱۳,۰۰۰,۰۰۰	۴۰	۴۰		۱,۵۹۱,۰۰۰	۱,۵۹۱,۰۰۰	۰	کمک به بیمارستان‌های روانی، مسمومیت‌های دارویی، سوختگی و مناطق محروم و اجرای قانون مجازات خودداری از کمک به مصدومین و رفع مخاطرات جانی و کمک به درمان بیماران نیازمند
۸۳	۱۱,۰۰۰,۰۰۰		۰	۸۳	۱۱,۰۰۰,۰۰۰				۰			مآزاد درآمد اختصاصی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی
۰	۲۶,۹۰۷		۰			۰	۰		۲۶,۹۰۷	۲۶,۹۰۷	۰	پیشگیری از بیماری‌های دهان و دندان کودکان زیر ۱۲ سال
-۵۰	۳,۵۰۰	-۵۰	۳,۵۰۰						۰			وزارت بهداشت - فعالیت‌های ورزشی دانشجویان پزشکی و پیراپزشکی
-۵۴	۱۰۰,۰۰۰					-۵۴	-۵۴		۱۰۰,۰۰۰	۱۰۰,۰۰۰	۰	وزارت بهداشت - فعالیت‌های آموزشی و دانشجویی
۰	۷۵۷,۳۷۷					۰	۰		۷۵۷,۳۷۷	۷۵۷,۳۷۷	۰	وزارت بهداشت - امور فناوری و تحقیقات پزشکی
-۱۸	۹,۳۰۰	-۴۴	۲,۵۰۰			۰	۰		۶,۸۰۰	۶,۸۰۰		وزارت بهداشت - تحقق قطب‌های کشور
۰	۳۱,۵۱۷					۰	۰		۳۱,۵۱۷	۳۱,۵۱۷		کمک به هزینه سرانه بیمارستان‌های آموزشی

۱. اطلاعات مربوط به قانون سال ۱۳۹۲ براساس اطلاعات گزارش شده توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است.

جمع کل		تملك دارایی سرمایه‌ای		هزینه اختصاصی		درصد رشد لایحه نسبت به قانون			لایحه سال ۱۳۹۳			عنوان
درصد رشد	لایحه سال ۱۳۹۳	درصد رشد	لایحه سال ۱۳۹۳	درصد رشد	لایحه سال ۱۳۹۳	جمع	سایر	حقوق و مزایای مستمر	جمع	سایر	حقوق و مزایای مستمر	
۰	۳۰,۱۳۵					۰	۰		۳۰,۱۳۵	۳۰,۱۳۵	۰	وزارت بهداشت - فعالیتهای فرهنگی دانشگاه‌های علوم پزشکی
	۱۰,۰۰۰								۱۰,۰۰۰	۱۰,۰۰۰		مطالعه هم گروهی ملی - جدید
	۴۰۰,۰۰۰								۴۰۰,۰۰۰	۴۰۰,۰۰۰	۰	پاداش پایان خدمت هیئت علمی
۰	۱۰,۰۰۰					۰			۱۰,۰۰۰	۱۰,۰۰۰	۰	طب سنتی
۴۵	۳۰,۱۰۴,۴۳۰	-۳۵	۱,۱۰۶,۴۷۰	۵۶	۲۴,۸۵۵,۱۰۰	۲۹	۲۸	۴۹	۴,۱۴۲,۸۶۰	۳,۸۰۱,۶۴۵	۳۴۱,۲۱۵	جمع کل

۳-۲-۲. توزیع اعتبارات اجرای بند «ب» ماده (۳۴) قانون برنامه پنجم توسعه در لایحه سال ۱۳۹۳

براساس مفاد بند «ب» ماده (۳۴) برنامه پنجم توسعه: «به منظور تحقق شاخص عدالت در سلامت و کاهش سهم هزینه‌های مستقیم مردم، به حداکثر معادل سی درصد (۳۰ درصد) هزینه‌های سلامت، ایجاد دسترسی عادلانه مردم به خدمات بهداشتی - درمانی، کمک به تأمین هزینه‌های تحمل‌ناپذیر درمان، پوشش دارو، درمان بیماران خاص و صعب‌العلاج، تقلیل وابستگی گردش امور واحدهای بهداشتی درمانی به درآمد اختصاصی و کمک به تربیت، تأمین و پایداری نیروی انسانی متخصص مورد نیاز، ده درصد (۱۰ درصد) خالص کل وجوه حاصل از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها علاوه بر اعتبارات بخش سلامت افزوده می‌شود. دولت موظف است اعتبار مزبور را هر سال برآورد و در ردیف خاص در لایحه بودجه ذیل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی منظور نماید تا برای موارد فوق‌الذکر هزینه گردد.

همان‌طور که در جدول ۶ ملاحظه می‌شود، در مقایسه اعتبار این ردیف در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ با قانون سال ۱۳۹۲، کاهش ۹ درصدی نسبت به قانون سال ۱۳۹۲ مشاهده می‌شود. برخی برنامه‌های ذیل این ردیف از یک زاویه نشان‌دهنده تلاش دولت برای اجرای این ماده قانونی است که جای تقدیر دارد، ولی برنامه‌های قرار گرفته ذیل این ردیف (بند «ب» ماده (۳۴)) در اصل وظایف اصلی وزارت بهداشت است که طی سال‌های گذشته نیز اجرا می‌شد و در لایحه ذیل این بند از قانون برنامه پنجم جمع شده‌اند و در واقع اعتبار آن بخشی از اعتبارات خود دستگاه است و نه مازاد بر اعتبارات آن.

ضمن اینکه ارتباط برنامه‌هایی از قبیل کمک به شبکه سیما و اجرای سیاست‌های جمعیتی با اهداف این ماده منطبق نیست و باید به این سؤال پاسخ داد که با چه توجیهی و برای چه خدمتی وزارت بهداشت به سازمان صدا و سیما باید اعتبار (هر چند اندک) تخصیص دهد؟ در حالی که طبق ماده (۳۷) قانون برنامه پنجم انتظار می‌رود سازمان صدا و سیما به دلیل تبلیغ مواد زیان‌آور برای سلامتی باید به وزارت متبوع جریمه پرداخت کند.

همچنین قرار گرفتن اعتبارات سیاست‌های جمعیتی ذیل وزارت بهداشت و به ویژه ذیل بند «ب» ماده (۳۴) با توجه به فراگیر بودن تکالیف مربوط به اتخاذ سیاست‌های جدید جمعیتی اعم از اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و سلامتی قابل توجیه نیست. به طوری که در راستای افزایش جمعیت کشور طبیعتاً دستگاه‌های مختلف تکالیف خاصی خواهند داشت، ولی در لایحه فقط برای وزارت بهداشت اعتبار در نظر گرفته شده است. بنابراین در صورت تخصیص، این اعتبار صرفاً صرف سلامت خانواده خواهد شد. از طرف دیگر اعتبارات این سیاست نسبت به سال گذشته بیش از ۵۰ درصد کاهش یافته است. در این راستا بهتر است دولت رویکرد خود را نسبت به سیاست‌های جدید جمعیتی تعیین و برحسب تکالیف هر یک از دستگاه‌ها، اعتبارات متناظر با آن را ذیل ردیف‌های اصلی آنها قرار دهد.

از طرف دیگر برخی از برنامه‌های در نظر گرفته شده ذیل این بند با بحث دسترسی عادلانه به خدمات پزشکی و کاهش سهم پرداخت از جیب مردم فاصله دارد.

جدول ۶. توزیع اعتبارات اجرای بند «ب» ماده (۳۴) قانون برنامه پنجم توسعه در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ و رشد آن نسبت به قانون سال ۱۳۹۲ (میلیون ریال)

جمع کل		تملك دارایی سرمایه‌ای		درآمد اختصاصی		رشد لایحه سال ۱۳۹۳ به سال ۱۳۹۲			لایحه سال ۱۳۹۳		عنوان	
درصد رشد	لایحه سال ۱۳۹۳	درصد رشد	لایحه سال ۱۳۹۳	درصد رشد	لایحه سال ۱۳۹۳	جمع	سایر	حقوق و مزایای مستمر	جمع	سایر		حقوق و مزایای مستمر
-۵۴	۱۸۱,۱۶۰	-۶۰	۱۴۰,۰۰۰			۰	۰		۴۱,۱۶۰	۴۱,۱۶۰	۰	اجرای بند «ب» ماده (۳۴) قانون برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران
۰	۲۰,۲۷۰,۰۰۰					۰	۰		۲۰,۲۷۰,۰۰۰	۲۰,۲۷۰,۰۰۰	۰	اجرای برنامه پزشک خانواده
۳۳	۲,۲۹۲,۰۰۰					۳۳	۳۳		۲,۲۹۲,۰۰۰	۲,۲۹۲,۰۰۰	۰	ایجاد دسترسی عادلانه مردم به خدمات بهداشتی و درمانی و کمک به شبکه سیما
۴۰	۲۵۷,۹۱۵					۴۰	۴۰		۲۵۷,۹۱۵	۲۵۷,۹۱۵	۰	کمک به تأمین هزینه‌های تحمل‌ناپذیر درمان
۴۵	۵,۸۱۲,۰۰۰					۴۵	۴۵		۵,۸۱۲,۰۰۰	۵,۸۱۲,۰۰۰	۰	پارانه دارو و شیر خشک
۰	۲,۰۸۵,۴۱۳					۰	۰		۲,۰۸۵,۴۱۳	۲,۰۸۵,۴۱۳	۰	درمان بیماران خاص و صعب‌العلاج، کمک به مجمع خیرین سلامت، زنجیره امید، بیمارستان محکم و مؤسسه محک
-۱	۱,۳۵۰,۷۵۱					-۱	-۱		۱,۳۵۰,۷۵۱	۱,۳۵۰,۷۵۱	۰	کمک به تربیت، تأمین و پایداری نیروی انسانی متخصص موردنیاز
-۵۷	۶,۰۰۰,۰۰۰								۶,۰۰۰,۰۰۰	۶,۰۰۰,۰۰۰		کمک به اجرای سیاست‌های جمعیتی کشور
۰	۱۸,۳۶۰,۰۰۰								۱۸,۳۶۰,۰۰۰	۱۸,۳۶۰,۰۰۰		ما به‌التفاوت نرخ ارز واردات داروهای ساخته شده و مواد اولیه دارو
-۹	۵۶,۶۰۹,۲۳۹	-۶۰	۱۴۰,۰۰۰	۰	۰	-۹	-۹	۰	۵۶,۶۶۹,۲۳۹	۵۶,۶۶۹,۲۳۹	۰	جمع کل

۱. اطلاعات مربوط به قانون سال ۱۳۹۲ براساس اطلاعات گزارش شده توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است.

۲-۲-۴. اعتبارات دستگاه‌های وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در لایحه

بودجه سال ۱۳۹۳

از مجموعه اعتبارات وزارت بهداشت قسمتی از اعتبارات به دستگاه‌های وابسته وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تخصیص داده می‌شود که نسبت به سال گذشته ۲ درصد افزایش یافته است. از این میان، سازمان انتقال خون بیشترین سهم و شرکت پالایش و پژوهش خون پایین‌ترین سهم از کل اعتبارات دستگاه‌های وابسته را به خود اختصاص داده است. اعتبارات شرکت پالایش و پژوهش خون کاهش چشمگیری معادل ۹۵ درصد داشته است. از بین این دستگاه‌ها، صندوق رفاه دانشجویان (۲۸ درصد) و مؤسسه آموزش و پژوهش طب انتقال خون (۲۹ درصد) رشد نسبتاً خوبی داشته‌اند. اعتبارات مرکز تحقیقات حلال که در سال ۱۳۹۲ ذیل ردیف متفرقه بوده در لایحه سال ۱۳۹۳ در ردیف اصلی قرار گرفته است که مثبت ارزیابی می‌شود، ولی این مرکز علیرغم اینکه در قانون سال ۱۳۹۲ نیز ردیف داشت، ولی هنوز ساختار آن شکل نگرفته است (جدول ۷).

جدول ۷. اعتبارات دستگاه‌های وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در لایحه سال ۱۳۹۳ و رشد آن نسبت به قانون سال ۱۳۹۲ (میلیون ریال)

جمع کل			تملك دارایی سرمایه‌ای			هزینه اختصاصی			لایحه سال ۱۳۹۳			عنوان
درصد رشد	لایحه سال ۱۳۹۳	قانون سال ۱۳۹۲	درصد رشد	لایحه سال ۱۳۹۳	قانون سال ۱۳۹۲	درصد رشد	لایحه سال ۱۳۹۳	قانون سال ۱۳۹۲	جمع	سایر	حقوق و مزایای مستمر	
۲۸	۷۲۱،۱۲۹	۵۶۲،۶۶۷	۰	۱،۰۰۰	۱،۰۰۰	۳۵	۵۴۰،۰۰۰	۴۰۰،۰۰۰	۱۸۰،۱۲۹	۱۷۳،۹۹۸	۶،۱۳۱	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی - صندوق رفاه دانشجویان
-۴۹	۲۰۰،۰۰۰	۳۸۹،۰۰۹			۰		۰	۰	۲۰۰،۰۰۰	۲۰۰،۰۰۰	۰	هیئت امنای صرفه‌جویی ارزی در معالجه بیماران
۵	۳۴۶،۸۵۸	۳۳۰،۳۴۱			۰			۰	۳۴۶،۸۵۸	۳۴۶،۸۵۸	۰	بنیاد امور بیماری‌های خاص «هموفیلی، تالاسمی، دیالیزی، سرطانی و ام. اس. بیدرمولایزیس، بلوزا و سلیاک» (کمک)
۱۳	۲۵۳،۳۶۳	۳۱۳،۶۸۵	۰	۲۰،۰۰۰	۲۰،۰۰۰		۱۶۰،۰۰۰	۰	۱۷۳،۳۶۳	۱۱۰،۰۹۷	۶۳،۲۶۶	سازمان غذا و دارو
-۱۷	۱۲۵۰۰	۱۵،۰۰۰	-۵۰	۲۵۰۰	۵،۰۰۰				۱۰،۰۰۰	۱۰،۰۰۰	۰	سازمان غذا و دارو - مرکز تحقیقات حلال
۱	۱۰۰۲۴،۰۰۳	۱۰۰۱۵،۷۵۳	-۱۷	۱۴۹،۴۰۰	۱۸۰،۰۰۰			۰	۸۷۴،۶۰۳	۸۳۷،۶۰۳	۳۷،۰۰۰	سازمان انتقال خون ایران
۲۹	۵۴،۸۲۲	۴۲،۴۶۳		۰	۰	۰	۵،۰۰۰	۵،۰۰۰	۴۹،۸۲۲	۱۸،۶۶۴	۳۱،۱۵۸	مؤسسه آموزش و پژوهش طب انتقال خون
-۹۵	۱،۵۰۰	۳۰،۰۰۰	-۹۵	۱،۵۰۰	۳۰،۰۰۰			۰	۰			شرکت پالایش و پژوهش خون
۶	۷۲۵،۶۲۱	۶۸۴،۳۵۶	-۶۰	۴۳،۲۰۰	۱۰۸،۵۰۰	۲۰	۲۶۱،۲۵۰	۲۱۸،۰۰۰	۴۲۱،۱۷۱	۲۷۹،۸۱۳	۱۴۱،۲۸۸	انستیتو پاستور ایران
۲	۳،۴۳۹،۷۹۶	۳،۳۸۳،۲۷۴	-۳۷	۲۱۷،۶۰۰	۳۴۴،۵۰۰	۵۵	۹۶۶،۲۵۰	۶۲۳،۰۰۰	۲،۲۵۵،۹۴۶	۱،۹۷۷،۱۰۳	۲۷۸،۸۴۳	مجموع

۱. اطلاعات مربوط به قانون سال ۱۳۹۲ براساس اطلاعات گزارش شده توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است.

۲-۲-۵. توزیع اعتبارات ردیف‌های متفرقه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در

لایحه بودجه سال ۱۳۹۳

همان‌طور که در جدول ۸ نشان داده شده است، جمع ردیف‌های متفرقه وزارت بهداشت و درمان در

لایحه سال ۱۳۹۳ نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۲ از کاهش ۲۲ درصدی برخوردار بوده است که

این امر به شفافیت بودجه در حوزه بهداشت و درمان کمک می‌نماید.

(میلیون ریال)

جدول ۸. اعتبارات ردیف متفرقه در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ و رشد آن نسبت به قانون سال ۱۳۹۲

جمع کل		تملك دارایی سرمایه‌ای		هزینه‌ای		عنوان
درصد رشد	لایحه سال ۱۳۹۳	درصد رشد	لایحه سال ۱۳۹۳	درصد رشد	لایحه سال ۱۳۹۳	
۰	۳۰۰,۰۰۰			۰	۳۰۰,۰۰۰	وزارت بهداشت، درمان آموزش پزشکی - حقوق و عوارض گمرکی (جمعی - خرجی) شامل واردات هیئت امنای ارزی
۰	۱۶۵,۰۰۰	۰	۹۰,۰۰۰	۰	۷۵,۰۰۰	پیشگیری از بیماری‌های ریوی و توسعه ورزش همگانی- ۵۰ درصد سهم وزارت بهداشت ۵۰ درصد سهم وزارت ورزش و جوانان
۶۷	۲۵۰,۰۰۰			۶۷	۲۵۰,۰۰۰	سازمان انتقال خون ایران و پایگاه‌های انتقال خون استانی
۰	۲۰۰,۰۰۰	۰	۷۰,۰۰۰	۰	۱۳۰,۰۰۰	اعتبارات موضوع بند «الف» ماده (۳۷) قانون برنامه پنجم توسعه
۰	۱۰۰,۰۰۰	۰	۳۰,۰۰۰	۰	۷۰,۰۰۰	اعتبارات موضوع بند «ج» ماده (۳۷) قانون برنامه پنجم توسعه
۰	۷۲,۰۰۰			۰	۷۲,۰۰۰	جدید - اعتبارات موضوع افزایش نوشابه‌های گازدار قندی تولید داخل و وارداتی (۶۰٪ سهم وزارت بهداشت جهت بیماران دیابتی و ۴۰٪ سهم وزارت ورزش و ..)
۴	۱۰۰,۰۰۰			۴	۱۰۰,۰۰۰	حمایت از ۱۵ دانشگاه برتر جزء «۳» بند «الف» ماده (۲۰) قانون برنامه پنجم توسعه - وزارت علوم و بهداشت
-۱	۶۵۰,۰۰۰			-۱	۶۵۰,۰۰۰	کاشت حلزون - موضوع بند «ب» ماده (۳۷) قانون برنامه پنجم توسعه (۳۹-۵۵۰۰۰۰)
-۱۰۰	۰	-۱۰۰	۰			تکمیل و بهره‌برداری از خوابگاه‌های دانشجویی
۲	۱۸,۰۰۰			۲	۱۸,۰۰۰	مرکز تحقیقات سرطان (انستیتو کانسر)
-۴۳	۱,۰۰۰,۰۰۰			-۴۳	۱,۰۰۰,۰۰۰	خرید راهبردی خدمات درمانی موضوع بند «ج» ماده (۳۲) قانون برنامه پنجم توسعه
-۲۲	۲,۸۵۵,۰۰۰	-۴۵	۱۹۰,۰۰۰	-۲۰	۲,۶۶۵,۰۰۰	جمع متفرقه‌ها

۱. اطلاعات مربوط به قانون سال ۱۳۹۲ براساس اطلاعات گزارش شده توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است.

۳. توزیع اعتبارات فصل سلامت در لایحه سال ۱۳۹۳

۳-۱. جایگاه فصل بهداشت و سلامت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳

به منظور درک اهمیت و جایگاه فصل بهداشت و سلامت در لایحه سال ۱۳۹۳ و نگاه برنامه‌ریزان به این بخش، توجه به سهم اعتبارات پیش‌بینی شده برای این بخش از منابع عمومی کشور و اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای حائز اهمیت است.

همان‌گونه که در جدول ۹ مشاهده می‌شود، ۹ درصد از اعتبارات پیش‌بینی شده از محل منابع عمومی دولت، صرف برنامه‌های ذیل فصل بهداشت و سلامت خواهد شد. از این منظر، فصل بهداشت و سلامت در میان ۲۱ فصل پیش‌بینی شده در لایحه سال ۱۳۹۳، در رتبه چهارم قرار گرفته است که این امر می‌تواند بیانگر این باشد که دولت بخش سلامت را در اولویت برنامه‌های خود قرار داده است.

جدول ۹. سهم هر یک از فصول از اعتبارات هزینه‌ای لایحه بودجه سال ۱۳۹۳

رتیب	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
عنوان فصل	رفاه و تأمین اجتماعی	آموزش	دفاع	بهداشت و سلامت	نظم و امنیت عمومی	امور قضایی	فرهنگ و هنر، رسانه‌های جمعی و گردشگری	اداره امور عمومی	کشاورزی و منابع طبیعی	خدمات مالی، فنی و مدیریت و برنامه‌ریزی	توسعه علوم و فناوری
نسبت (درصد)	۳۱/۳	۱۸	۹/۴	۹	۴	۲/۴	۲/۲	۱/۳	۱/۲	۱/۱	۱/۱
رتیب	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	
عنوان فصل	بازرگانی و تعاون	حمل و نقل	تربیت بدنی	قانونگذاری	صنعت و معدن	مسکن و عمران شهری، روستایی و عشایری	محیط زیست	انرژی	منابع آب	ارتباطات و فناوری اطلاعات	
نسبت (درصد)	۰/۳	۰/۳	۰/۲	۰/۲	۰/۲	۰/۱	۰/۱	۰/۱	۰/۱	تقریباً صفر	

توجه: به دلیل اینکه اعتبارات ردیف‌های متفرقه در نظر گرفته نشده است، مجموع نسبت‌ها برابر با ۱۰۰ نمی‌شود.

جدول ۱۰ نشان می‌دهد که هر یک از فصول گوناگون در لایحه سال ۱۳۹۳، چه سهمی از اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای پیش‌بینی شده در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ را به خود اختصاص داده است. محاسبات انجام شده نشان می‌دهد، فصل بهداشت و سلامت با اختصاص حدود ۳ درصد از این اعتبارات به خود، در رتبه ۸ در میان فصول لایحه قرار گرفته است. با توجه به سیاست دولت در مورد طرح‌های عمرانی و حمایت‌طلبی از بخش خصوصی و خیرین برای تکمیل پروژه‌های عمرانی، وزارت بهداشت می‌تواند از این فرصت برای جبران کاهش اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای خود استفاده کند.

جدول ۱۰. سهم هر یک از فصول از اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳

رتب	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	ترتیب
عنوان فصل	حمل و نقل	منابع آب	مسکن و عمران شهری، روستایی و عشایری	آموزش	انرژی	کشاورزی و منابع طبیعی	فرهنگ و هنر، رسانه‌های جمعی و گردشگری	بهداشت و سلامت	صنعت و معدن	دفاع	تربیت بدنی	
نسبت (درصد)	۱۳/۹	۱۰/۵	۱۰/۴	۵/۶	۴/۶	۲/۸	۲/۸	۲/۶	۱/۵	۱/۴	۱/۱	
ترتیب	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱		
عنوان فصل	امور قضایی	خدمات مالی، فنی، مدیریت و برنامه‌ریزی	ارتباطات و فناوری اطلاعات	نظم و امنیت عمومی	اداره امور عمومی	توسعه علوم و فناوری	رفاه و تأمین اجتماعی	محیط زیست	بازرگانی و تعاون	قانونگذاری		
نسبت (درصد)	۱	۰/۹	۰/۷	۰/۷	۰/۷	۰/۷	۰/۴	۰/۳	۰/۲	۰/۲		

توجه: به دلیل اینکه اعتبارات ردیف‌های متفرقه در نظر گرفته نشده است، مجموع نسبت‌ها برابر با ۱۰۰ نمی‌گردد.

۲-۳. اعتبارات برنامه‌های فصل سلامت

از مجموعه برنامه‌های فصل سلامت بنا بر سیاست افزایش جمعیت؛ برنامه ارتقای شاخص‌های سلامت خانواده براساس پیشنهاد مجلس شورای اسلامی در قانون سال ۱۳۹۲ اضافه و برنامه کنترل جمعیت و تنظیم خانواده در لایحه سال ۱۳۹۳، حذف شده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود در نگاه کلی، اعتبارات فصل بهداشت و سلامت نسبت به اعتبارات سال گذشته، ۲۱ درصد رشد یافته است که بیشتر این رشد ناشی از رشد ۴۱۳ درصدی برنامه راهبری امنیت غذا و تغذیه، رشد ۱۳۴ درصدی برنامه درمان بیماران روانی، رشد ۱۱۳ درصدی برنامه پیشگیری و کنترل بیماری‌های نوپدید و بازپدید، افزایش ۹۳ درصدی برنامه درمان بیماران سوختگی، رشد ۹۲

درصدی برنامه درمان مصدومین اورژانس (غیرترافیکی) و نیز رشد ۸۶ درصدی برنامه بیماری‌های خاص (هموفیلی، تالاسمی، دیالیزی، سرطانی، ام‌اس) است. این درحالیست که اعتبارات برخی از برنامه‌ها نسبت به سال گذشته رشد بسیار کم یا منفی داشته‌اند. برنامه راهبری خدمات دارویی با کاهش اعتبار ۹۱ درصدی، برنامه ارتقای شاخص‌های سلامت خانواده (کمک به سیاست‌های ارتقای جمعیت) با کاهش ۵۵ درصدی و اعتبار برنامه ساختمان‌ها و تجهیزات به علت کاهش سرمایه‌گذاری تملک دارایی‌های سرمایه‌ای با کاهش ۴۸ درصدی نسبت به سال گذشته مواجه شده‌اند.

به نظر می‌رسد رشدهای مثبت و منفی زیاد در این جدول به دلیل جایجایی اعتبارات بین ردیف‌ها صورت گرفته است. برای مثال از برنامه راهبری خدمات دارویی کسر و به اعتبارات برنامه خدمات دارویی اضافه شده است (جدول ۱۱).

جدول ۱۱. اعتبارات فصل بهداشت و سلامت لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ و رشد آن نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۲^۱

عنوان	هزینه‌ای قانون ۱۳۹۲	هزینه‌ای لایحه ۱۳۹۳	درصد رشد هزینه‌ای	تملك دارایی قانون ۱۳۹۲	تملك دارایی لایحه ۱۳۹۳	درصد رشد تملك دارایی	جمع كل قانون ۱۳۹۲	جمع كل لایحه ۱۳۹۳	درصد رشد جمع كل
برنامه خدمات دارویی	۳۵,۹۸۸,۳۷۷	۴۴,۹۶۰,۱۸۵	۲۵	۰	۰	۰	۳۵,۹۸۸,۳۷۷	۴۴,۹۶۰,۱۸۵	۲۵
برنامه خدمات بهداشتی	۳۸۶,۹۱۲	۶۱۲,۰۳۹	۵۸	۳۲۰,۰۱۲	۵۷۴,۲۰۸	۷۹	۷۰۶,۹۲۴	۱,۱۸۶,۲۴۷	۶۸
برنامه خدمات درمانی	۸۵,۶۶۰,۳۴۴	۱۱۸,۶۶۰,۰۵۳	۳۹	۱۲,۵۲۳,۷۶۵	۹,۰۵۴,۹۳۸	-۲۸	۹۸,۱۸۴,۱۰۹	۱۲۷,۷۱۴,۹۹۱	۳۰
برنامه امنیت غذا و تغذیه	۹۶۷,۹۹۵	۱,۳۸۲,۸۱۰	۴۳	۰	۰	۰	۹۶۷,۹۹۵	۱,۳۸۲,۸۱۰	۴۳
برنامه کنترل جمعیت و تنظیم خانواده	۱۳۳,۳۸۰	-	-	۰	۰	۰	۱۳۳,۳۸۰	-	-
برنامه پژوهش‌های کاربردی	۶۸۱۰	۱۰,۰۰۰	۴۷	۰	۰	۰	۶۸۱۰	۱۰,۰۰۰	۴۷
برنامه بیماری‌های خاص (هموفیلی، تالاسمی، دیالیزی، سرطانی، ام‌اس)	۲,۴۸۱,۶۳۵	۴,۶۴۶,۸۵۸	۸۷	۰	۰	۰	۲,۴۸۱,۶۳۵	۴,۶۴۶,۸۵۸	۸۷
برنامه تهیه خون و فرآورده‌های خونی سالم	۱,۳۱۸,۲۳۰	۱,۹۸۰,۷۱۹	۵۰	۰	۰	۰	۱,۳۱۸,۲۳۰	۱,۹۸۰,۷۱۹	۵۰
برنامه فوریت‌های پزشکی پیش بیمارستانی	۲,۸۹۰,۷۸۰	۴,۳۱۸,۷۷۴	۴۹	۰	۰	۰	۲,۸۹۰,۷۸۰	۴,۳۱۸,۷۷۴	۴۹
برنامه خدمات سلامت شهری	۳۳,۳۶۳,۴۹۲	۳۷,۸۹۶,۸۳۱	۱۴	۰	۰	۰	۳۳,۳۶۳,۴۹۲	۳۷,۸۹۶,۸۳۱	۱۴
برنامه خدمات سلامت روستاییان	۱۴,۰۵۷,۵۵۹	۱۷,۸۸۸,۸۱۵	۲۷	۰	۰	۰	۱۴,۰۵۷,۵۵۹	۱۷,۸۸۸,۸۱۵	۲۷
برنامه مدیریت بیماری‌ها	۲۰۸,۷۱۸	۲۷۸,۵۴۶	۳۳	۰	۰	۰	۲۰۸,۷۱۸	۲۷۸,۵۴۶	۳۳
برنامه ساختمان‌ها و تجهیزات	۰	۰	۰	۹۸,۸۱۱	۵۱,۷۱۸	-۴۸	۹۸,۸۱۱	۵۱,۷۱۸	-۴۸
برنامه پرداخت دیون و بازخرید کارکنان	۱۷۰۹	۳,۰۵۸	۷۹	۰	۰	۰	۱۷۰۹	۳,۰۵۸	۷۹
برنامه درمان بیماران سوختگی	۱۸۱,۸۰۱	۳۵۰,۰۰۰	۹۳	۰	۰	۰	۱۸۱,۸۰۱	۳۵۰,۰۰۰	۹۳
برنامه درمان بیماران روانی	۱۴۹,۳۹۵	۳۵۰,۰۰۰	۱۳۴	۰	۰	۰	۱۴۹,۳۹۵	۳۵۰,۰۰۰	۱۳۴
برنامه درمان بیماران نیازمند	۲۹۸,۷۲۵	۳۳۱,۵۲۵	۱۱	۰	۰	۰	۲۹۸,۷۲۵	۳۳۱,۵۲۵	۱۱
برنامه درمان مصدومین اورژانس (غیرترافیکی)	۲۳۱,۰۶۰	۴۴۴,۱۶۶	۹۲	۰	۰	۰	۲۳۱,۰۶۰	۴۴۴,۱۶۶	۹۲

۱. اطلاعات مربوط به قانون سال ۱۳۹۲ براساس اطلاعات گزارش شده توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است.

عنوان	هزینه‌ای قانون ۱۳۹۲	هزینه‌ای لایحه ۱۳۹۳	درصد رشد هزینه‌ای	تملك دارایی قانون ۱۳۹۲	تملك دارایی لایحه ۱۳۹۳	درصد رشد تملك دارایی	جمع کل قانون ۱۳۹۲	جمع کل لایحه ۱۳۹۳	درصد رشد جمع کل
برنامه اداره بیمارستان‌های مناطق محروم	۴۳۳.۷۷۵	۲۹۱.۰۰۰	-۲۳	۰	۰	۰	۴۳۳.۷۷۵	۲۹۱.۰۰۰	-۲۳
برنامه راهبری خدمات بهداشتی	۷۳۹.۳۰۷	۷۵۶.۹۰۷	۲	۰	۰	۰	۷۵۶.۹۰۷	۷۵۶.۹۰۷	۲
برنامه راهبری خدمات دارویی	۵۸۲.۸۹۱	۵۲.۰۰۰	-۹۱	۰	۰	۰	۵۲.۰۰۰	۵۲.۰۰۰	-۹۱
برنامه راهبری امنیت غذا و تغذیه	۱۰.۱۹۰	۵۲.۳۰۰	۴۱۳	۰	۰	۰	۵۲.۳۰۰	۵۲.۳۰۰	۴۱۳
برنامه راهبری مدیریت بیماری‌ها	۷۱.۹۸۰	۱۰۰.۰۰۰	۳۹	۰	۰	۰	۱۰۰.۰۰۰	۱۰۰.۰۰۰	۳۹
برنامه پیشگیری و کنترل بیماری‌های نوپدید و بازپدید	۴۶.۶۸۰	۹۹.۴۹۰	۱۱۳	۰	۰	۰	۹۹.۴۹۰	۹۹.۴۹۰	۱۱۳
برنامه راهبری خدمات درمانی	۵۸۷.۴۴۳	۱.۰۲۳.۱۳۸	۷۴	۰	۰	۰	۱.۰۲۳.۱۳۸	۱.۰۲۳.۱۳۸	۷۴
برنامه واگذاری خدمات سلامت به بخش غیردولتی	۲.۳۱۴.۵۸۱	۲۴۷.۳۵۶	۷	۰	۰	۰	۲۴۷.۳۵۶	۲۴۷.۳۵۶	۷
برنامه تهیه و تأمین پلاسما	۶۸.۶۶۹	۵۰.۸۳۶	-۲۶	۰	۰	۰	۶۸.۶۶۹	۵۰.۸۳۶	-۲۶
برنامه مدیریت بحران در حوادث غیرمترقبه	۸۱.۲۱۹	۱۳۶.۹۱۰	۶۹	۰	۰	۰	۱۳۶.۹۱۰	۱۳۶.۹۱۰	۶۹
برنامه بیمه محصولات خونی	۸۵۰۰	۸۵۰۰	۰	۰	۰	۰	۸۵۰۰	۸۵۰۰	۰
برنامه ارتقای شاخص‌های سلامت خانواده	۱۴.۰۰۰.۰۰۰	۶.۱۹۹.۹۷۲	-۵۶	۰	۰	۰	۶.۱۹۹.۹۷۲	۶.۱۹۹.۹۷۲	-۵۶
فصل بهداشت و سلامت	۱۹۵.۱۸۹.۱۵۷	۲۴۳.۱۳۲.۷۸۸	۲۵	۹.۶۸۰.۸۶۴	۱۲.۹۴۲.۵۸۸	-۲۵	۲۰۸.۱۳۱.۷۴۵	۲۵۲.۸۱۳.۶۵۲	۲۱

۳-۳. سهم بخش‌های بهداشت، درمان و دارو از فصل بهداشت و سلامت در لایحه بودجه

سال ۱۳۹۳

فصل بهداشت و سلامت مشتمل بر برنامه‌های مرتبط با نظام سلامت می‌شود که برخی از اعتبار آن به وزارت بهداشت و برخی به سایر سازمان‌هایی که در راستای اهداف نظام سلامت فعالیت می‌نمایند، اختصاص می‌یابد.

همان‌طور که در جدول ۱۳ مشاهده می‌شود، سهم برنامه‌های مربوط به حوزه بهداشت کشور در لایحه سال ۱۳۹۳ از کل اعتبارات فصل بهداشت و سلامت ۲۷ درصد است که نسبت به سال گذشته کاهش یافته است. اعتبارات برنامه‌های مربوط به حوزه دارویی کشور در لایحه سال ۱۳۹۳ نیز ۱۸ درصد است که نسبت به سال گذشته ثابت باقی مانده است. در لایحه سال ۱۳۹۳ نیز سهم برنامه‌های مربوط به حوزه درمانی کشور به کل اعتبارات فصل بهداشت و سلامت ۵۴ درصد است که نسبت به سال گذشته افزایش یافته است.

با در نظر گرفتن سهم‌های این سه بخش این نگرانی ایجاد می‌شود که علیرغم توصیه‌های سازمان بهداشت جهانی در گزارش ۲۰۰۸ خود تحت عنوان مراقبت‌های اولیه اکنون بیش از هر زمان دیگر، که منتج از تجربیات سایر کشورهای دنیاست، باز هم بخش درمان پرننگتر از بخش بهداشت ظاهر شود که این امر منجر به افزایش بروز شیوع بیماری‌ها و در نتیجه نیاز هر چه بیشتر بخش درمان برای ارائه خدمات درمانی خواهد شد.

جدول ۱۲. برنامه‌های مربوط به حوزه بهداشت، درمان و دارو

حوزه فعالیت	برنامه‌های فصل بهداشت و سلامت
حوزه دارویی	برنامه خدمات دارویی
حوزه بهداشتی	برنامه خدمات بهداشتی، برنامه امنیت غذا و تغذیه، برنامه خدمات سلامت شهری، برنامه خدمات سلامت روستاییان، برنامه مدیریت بیماری‌ها، برنامه پیشگیری و کنترل بیماری‌های نوپدید و بازپدید، برنامه مدیریت بحران در حوادث غیرمترقبه و برنامه ارتقای شاخص‌های سلامت خانواده
حوزه درمانی	برنامه خدمات درمانی، برنامه بیماری‌های خاص (هموفیلی، تالاسمی، دیالیزی، سرطانی، ام‌اس)، برنامه تهیه خون و فرآورده‌های خونی سالم، برنامه فوریت‌های پزشکی پیش بیمارستانی، برنامه درمان بیماران سوختگی، برنامه درمان بیماران روانی، برنامه درمان بیماران نیازمند، برنامه درمان مصدومین اورژانس (غیرترافیکی)، برنامه اداره بیمارستان‌های مناطق محروم، برنامه واگذاری خدمات سلامت به بخش غیردولتی، برنامه تهیه و تأمین پلاسما، برنامه مدیریت بحران در حوادث غیرمترقبه و برنامه بیمه محصولات خونی

توضیح: لازم به ذکر است برنامه‌هایی که در فصل بهداشت و سلامت ذیل حوزه بهداشت، درمان و دارو قرار گرفتند براساس اطلاعات گزارش شده از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به شرح زیر است.

جدول ۱۳. سهم اعتبارات حوزه‌های بهداشت، درمان و دارو از فصل بهداشت و سلامت^۱

(میلیون ریال)

قانون سال ۱۳۹۲				فصل بهداشت و سلامت
جمع کل	درمان	بهداشت	دارو	حوزه
۱۹۵,۱۸۹,۱۵۷	۹۴,۰۳۵,۷۱۴	۶۳,۱۱۲,۵۷۵	۳۵,۹۸۸,۳۷۷	مجموع اعتبارات
	۴۸	۳۲	۱۸	سهم برنامه از کل اعتبار فصل بهداشت و سلامت (درصد)
لایحه سال ۱۳۹۳				فصل بهداشت و سلامت
جمع کل	درمان	بهداشت	دارو	حوزه
۲۴۳,۱۳۲,۷۸۸	۱۳۱,۸۱۶,۶۹۷	۶۴,۴۹۵,۴۱۳	۴۴,۹۶۰,۱۸۵	مجموع اعتبارات
	۵۴	۲۷	۱۸	سهم برنامه از کل اعتبار فصل بهداشت و سلامت (درصد)

۴. ارزیابی همراستایی لایحه بودجه سال ۱۳۹۲ با سیاست‌های کلی برنامه و مفاد برنامه پنجم توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کشور

از جمله مهمترین احکام قانون برنامه پنجم که نیازمند توجه و تخصیص منابع در لایحه بودجه سالیانه دارد می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- ساماندهی نظام درمانی کشور مشتمل بر یکپارچگی بیمه پایه درمان، پزشک خانواده، تشکیل هیئت‌های انما در بیمارستان‌های آموزش و تمام‌وقتی جغرافیایی هیئت‌های علمی، واقعی کردن تعرفه‌های بخش دولتی،
- تک شغله شدن پزشکان با پرداخت تعرفه واقعی خدمات درمانی به ایشان،
- ایجاد، توسعه و تغییر واحدهای بهداشتی - درمانی،
- ارائه خدمات جامع و همگانی سلامت مبتنی بر مراقبت‌های اولیه سلامت با محوریت پزشک خانواده و...
- متناسب‌سازی و ساماندهی کمیّت و کیفیت نیروهای انسانی گروه پزشکی با نیازهای نظام سلامت،
- استقرار سامانه پرونده الکترونیکی،
- پیشگیری و مقابله با بیماری‌ها و عوامل خطر ساز سلامتی،
- توسعه کمیّ و کیفی بیمه‌های سلامت و پوشش بیمه همگانی اجباری پایه سلامت،
- توسعه طب سنتی،

۱. اطلاعات مربوط به قانون سال ۱۳۹۲ براساس اطلاعات گزارش شده توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است.

- تشکیل سازمان بیمه سلامت و ادغام بخش‌های بیمه‌های درمانی صندوق‌های بیمه‌ای، در صورتی که این احکام رابه صورت یک بسته در نظر بگیریم و اجرای تمام مواد را لازمه رسیدن به هدف اصلی قانون، یعنی برقراری عدالت در سلامت بدانیم می‌توان در ارزیابی همراستایی لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ با قانون برنامه پنجم به چند بحث کلی اشاره کرد:

۱-۴. **کفایت یا عدم کفایت بودجه برای اجرای احکام فصل سلامت قانون برنامه پنجم توسعه**

باید در نظر داشت که نظام سلامت همواره با چالش‌های مالی روبرو بوده است و اگر تحولی در سیاستگذاری و اجرا صورت نگیرد با تزریق هر میزان منابع جدید ممکن است در کوتاه‌مدت شاهد تغییراتی مثبت باشیم، اما بی‌شک در بلندمدت بیش از قبل با کسری اعتبارات روبرو خواهد بود، لذا برای سنجش میزان کفایت اعتبارات بخش سلامت با احکام قانون برنامه نیازمند اطلاع دقیق از سیاست‌های مدیریتی و اجرایی متولی اصلی سلامت در کشور و میزان تعامل آن با سایر دستگاه‌ها هستیم. هرچند میزان اعتبارات واقعی برای اجرای هر یک از احکام برنامه پنجم در حوزه سلامت به طور دقیق محاسبه نشده است، اما با توجه به عملکرد اعتبارات وزارت بهداشت در طی سال‌های بعد از اجرای قانون برنامه پنجم توسعه و کسری حدود ۶۷۹۱۴ میلیارد ریال در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲، می‌توان انتظار داشت در صورت عدم تحول در مدیریت منابع و سیاستگذاری صحیح، این بودجه باز هم برای اجرای کامل احکام قانون برنامه در حوزه سلامت کفایت نکند. برای مثال اعتبار در نظر گرفته شده برای اجرای برنامه پزشک خانواده شهری ذیل دستگاه متبوع، ۲۰،۲۷۰،۰۰۰ میلیون ریال است که نسبت به سال گذشته تغییری نکرده است. با توجه به اینکه در سال ۱۳۹۲ با همین میزان اعتبار وزارت بهداشت نتوانست برنامه پزشک خانواده را به همه شهرها گسترش دهد، پیش‌بینی می‌شود در سال ۱۳۹۳ هم امکان اجرای کامل این برنامه میسر نباشد. هر چند اعتقاد کارشناسی بر این است که اصولاً اجرای پزشک خانواده نوعی صرفه‌جویی در هزینه‌های نظام سلامت است و نیازی به منابع جدید ندارد. به طوری که پس از تزریق منابع در سال اول و تأمین زیرساخت‌های لازم، در طی سال‌های آتی از محل صرفه‌جویی در خدمات سطح دوم، عملاً اجرای پزشک خانواده به صورت رایگان قابل اجراست.

از سوی دیگر حتی اگر در نظر بگیریم سال ۱۳۹۳ همان سال اول اجرای صحیح برنامه خواهد بود و نیازمند تزریق منابع است، با مجموع اعتبارات لحاظ شده برای اجرای این برنامه را ذیل وزارتین بهداشت و تعاون و سازمان بیمه سلامت، با طراحی مدل صحیح نظام ارجاع و پزشک خانواده می‌توان انتظار داشت برنامه پزشک خانواده در سال ۱۳۹۳ طبق قانون برنامه اجرا شود.

۲-۴. کسر اعتبار حاصل از هدفمند کردن یارانه‌ها از سرجمع اعتبارات حوزه سلامت

براساس بند «ب» ماده (۳۴) قانون برنامه پنجم توسعه، قانونگذار دولت را موظف ساخته است که علاوه بر اعتبارات بخش سلامت، ۱۰ درصد خالص از کل وجوه حاصل از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر اعتبارات بخش سلامت افزوده گردد. هرچند در لایحه سال ۱۳۹۳ هنوز تکلیف اجرایی قانون هدفندی یارانه‌ها مشخص نیست، اما جایی از لایحه هم به محفوظ بودن سهم سلامت از درآمد حاصل از منابع فوق اشاره نشده است. هرچند دولت سعی کرده است ذیل جدول اجرای بند «ب» ماده (۳۴) اجرای این ماده قانونی را به تصویر بکشد، اما مجموع اعتبار در نظر گرفته شده برای اجرای مفاد این ماده در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ جزء وظایف ذاتی وزارت بهداشت است که طی سال‌های گذشته هم اجرا می‌شده است و نقشی در کاهش سهم پرداخت از جیب مردم (طبق قانون باید به زیر ۳۰ درصد برسد) ندارد. وجود برنامه‌هایی نظیر کمک به اجرای سیاست‌های جمعیتی کشور ذیل آن بیشتر این حدس را تقویت می‌کند و لذا از این منظر با محتوای قانون فوق همراستایی ندارد. همچنین به نظر می‌رسد، در قانون ذکر شده است که علاوه بر اعتبارات بخش سلامت، در حالی که بخش قابل توجهی از اعتبار منظور شده در ردیف ۱۲۹۴۵۰ از محل امور جاری وزارت بهداشت تأمین شده است. به طوری که با حذف این اعتبار از سرجمع اعتبارات وزارت بهداشت، میزان رشد اعتبارات این دستگاه به ۹ درصد می‌رسد.

۳-۴. بی‌توجهی به پیشگیری و مقابله با بیماری‌ها و عوامل خطر ساز سلامتی

بر اساس نتایج مطالعه بار بیماری‌ها بیش از ۶۰ درصد بار بیماری‌های کشور به بیماری‌های غیرواگیر و بیماری‌های روانی اختصاص دارد و بر اساس قانون برنامه پنجم توسعه دولت موظف شده است تا در راستای ارتقای سطح سلامت جامعه با عوامل خطر ساز سلامتی مقابله و از بروز بیماری‌ها پیشگیری نماید. این در حالیست که علیرغم ایجاد برخی ردیف‌های جدید غیر ضرور در لایحه، ردیف مشخصی برای پیشگیری از بروز بیماری‌های غیرواگیر لحاظ نشده است.

پیشنهادها

۱. با توجه به تجارب جهانی و ساختار و وضعیت سلامت کشور پیشنهاد می‌شود:
- اعتبارات بخش بهداشت از مجموع اعتبارات فصل بهداشت و سلامت ذیل یک ردیف متمرکز و نشان‌دار شود.

۲. استفاده از بودجه‌ریزی عملیاتی.

با توجه به اینکه یکی از ضرورت‌های اصلاح ساختار اقتصادی بخش بهداشت و درمان، اصلاح روش‌های بودجه‌ریزی و توزیع منابع آن است پیشنهاد می‌شود قبل از تدوین لایحه بودجه سال ۱۳۹۴، جلساتی با حضور مسئولین وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، معاونت راهبری ریاست‌جمهوری و مرکز پژوهش‌های مجلس به منظور اصلاح روش بودجه‌ریزی دستگاه تشکیل شود.

۳. بهتر است دولت، رویکرد خود را نسبت به سیاست‌های جدید جمعیتی شفاف سازد و برحسب تکالیف هر یک از دستگاه‌ها، اعتبارات متناظر با آن را در ذیل ردیف‌های اصلی آنها قرار دهد.

منابع و مأخذ

۱. لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ کل کشور.
۲. قانون برنامه پنجم توسعه.
۳. گزارش وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی درخصوص قانون بودجه سال ۱۳۹۲.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۳۴۱۲

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ کل کشور ۲۶. بخش سلامت

نام دفتر: مطالعات اجتماعی (گروه بهداشت و درمان)

تهیه و تدوین‌کنندگان: مریم رهبری، لیدا شمس، سیدمحمدهادی سبحانیان

ناظران علمی: ایروان مسعودی اصل، علی اخوان بهبهانی

مقتضی: کمیسیون بهداشت و درمان

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی: —

تاریخ انتشار: ۱۳۹۲/۱۰/۴